

Aprenentatge entre iguals: disposats a compartir la capacitat mediadora amb els alumnes?

David Duran'
Director del Grup de Recerca
d'Aprenentatge entre Iguals
Universitat Autònoma de
Barcelona.

Obviament, i per fortuna, els alumnes no són iguals. Quan utilitzem aquest concepte, fem referència a persones que ocupen un estatus similar, en aquest cas derivat de la seva situació d'aprenents. Si bé tradicionalment l'escola havia tret valor a les interaccions entre iguals, i atorgava tot el valor educatiu a les interaccions mestre-alumne, des de fa temps sabem que les interaccions entre alumnes, ben organitzades, poden oferir-los oportunitats d'aprenentatge. I això és justament l'aprenentatge entre iguals.

Estudis ja clàssics, de Damon i Phelps, situen l'aprenentatge entre iguals al llarg d'un continuum, en el qual, en un extrem, tenim la tutoria entre iguals (parelles d'alumnes amb una relació asimètrica derivada

dels respectius rols de tutor i tutoritzat) i, en l'altre, l'aprenentatge col·laboratiu (equip caracteritzat per la simetria, encara que cada membre tingui rols i tasques diferents). Enmig del continuum, hi trobem l'aprenentatge cooperatiu, que reuneix a la pràctica condicions d'ambdós escenaris.

L'aprenentatge cooperatiu no consisteix, com bé sabem, a posar els alumnes en grups i esperar, màgicament, que cooperin. Els germans Johnson, psicòlegs referents en la temàtica, van establir les condicions que caracteritzen l'aprenentatge cooperatiu, que han estat acceptades per la comunitat científica. D'aquestes destaquen la interdependència positiva (que cada membre senti que el seu èxit -o el

seu fracàs- estan lligats a l'èxit -o fracàs- de l'equip; i viceversa) i la participació personal (cada membre és imprescindible perquè l'equip assoleixi el seu objectiu). Aquestes condicions mostren el paper essencial del docent, que organitza les interaccions entre els membres del grup, perquè el grup esdevingui un equip.

Des de fa temps, l'aprenentatge entre iguals forma part de les agendes internacionals de les reformes educatives, en tots els nivells. La cooperació, que els nostres alumnes cooperin, és:

- Una metodologia per a la inclusió. L'aprenentatge cooperatiu no només reconeix que els alumnes són diferents, sinó que treu profit pedagògic d'aquestes diferències.
- Una competència clau per a la societat del coneixement. Per exemple, l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), a través del projecte DeSeCo (Definició i Selecció de Competències), assenyalava la cooperació amb persones diferents com una de les tres grans competències clau del segle XXI.
- El mecanisme natural per desenvolupar les habilitats socials necessàries per a una societat democràtica. L'escolta activa, l'empatia, la construcció consensuada d'acords, etc., són habilitats socials complexes que només es desenvolupen en marcs socials de col·laboració.
- Motor d'aprenentatge. Aprenem a través de la interacció i, concretament, a través de la interacció amb algú que -tenint una mica més d'habilitat que nosaltres- ens ofereix ajudes en la zona de desenvolupament. El mediador, en termes vigotskians. A més, tots els docents sabem que els estudiants, si els donem oportunitat, poden ser bons mediadors i oferir ajudes pedagògiques ajustades als seus companys, especialment en relacions un a un.

Tanmateix, malgrat la rellevància i les enormes evidències de la seva efectivitat, l'aprenentatge cooperatiu avui encara és una proposta innovadora, que troba resistències en el seu ús. Com diu Yael Sharan, "valued pedagogy, problematic practice". A què és deguda aquesta paradoxa? Des del nostre grup, que fa anys que ajudem les escoles i el professorat a emprar l'aprenentatge cooperatiu, creiem que hi ha quatre condicions per vèncer aquestes barreres i perquè s'emperi amb rigor i èxit.

- Bona formació conceptual del professorat. L'aprenentatge cooperatiu és una metodologia molt potent -com un F1-, que cal saber conduir bé. Cal comprendre'n bé els principis, per poder-lo emprar ajustadament als nostres contextos i objectius. I cal anticipar les problemàtiques que, el seu caràcter encara força contracultural, fa emergir.
- Estructuració de la interacció. Com dèiem, una de les funcions del nou rol del professorat en l'ús de l'aprenentatge cooperatiu és organitzar la interacció entre els alumnes per dotar-la d'una estructura que converteixi el simple treball de grup en treball en equip. Disposem de molts mètodes d'aprenentatge cooperatiu que ens poden ajudar en aquesta tasca: la dinàmica puzzle (Jigsaw), l'ensenyament recíproc, el grup d'investigació, la tutoria entre iguals, etc. Cal conèixer-los bé, per poder-ne fer un ús ajustat a les nostres necessitats docents i a les dels nostres estudiants.
- Canvi de concepció docent sobre l'ensenyament i l'aprenentatge. La utilització amb èxit d'aquesta metodologia requereix dotar de valor educatiu les interaccions entre alumnes. Estem promovent deliberadament que els alumnes aprenguin els uns dels altres. Això significa que estem compartint amb ells la capacitat d'ensenyar. Potenciem -oferint-los ajudes, recursos, etc.- que els alumnes actuïn com a mediadors -com a mestres- dels seus companys. Per exemple, quan en el mètode del puzzle l'alumne expert ensenya als seus companys d'equip la seva part de coneixement; o quan l'alumne tutor explica el que ha après a la seva tutoria. Estem disposats a compartir la capacitat d'ensenyar, l'últim monopoli que ens queda als mestres, amb els nostres estudiants? Si ho fem, convertirem les aules en comunitats d'aprenents on els estudiants no només aprenen de l'ajuda del professor, sinó també de l'ajuda dels seus companys.
- Aprendre ensenyant. En aquests darrers cinc anys, el grup que coordino ha creat xarxes, amb més de 33 centres, que han portat a la pràctica diversos programes de tutoria entre iguals per a les competències lectores (en català, basc, castellà i anglès) i resolució cooperativa de problemes. Hem trobat mestres, famílies i estudiants que, si bé entenen que l'alumne tutoritzat aprenia per l'ajuda personalitzada que rebia del seu company tutor, tenien dubtes que el tutor aprengués sobre el que ensenyava. I això, malgrat que els resultats que recollim amb les escoles assenyalen que els tutors aprenen

Educacionari, de Joan Manuel del Pozo

Teresa Triadú
Cap del Departament de
Comunicació de la ICCIC

tant o més que els tutoritzats. Per vèncer aquesta resistència -que té a veure en un concepte limitat d'ensenyar i aprendre (on un ensenya i l'altre aprèn)-, hem construït un marc explicatiu que anomenem *aprensenyar* (aprendre ensenyant). Les evidències de la recerca mostren que, si ens allunyem de formats transmissors, podem aprendre ensenyant.

En definitiva, si dominem el marc conceptual de l'aprenentatge entre iguals, ens ajudem amb els mètodes cooperatius per organitzar les interaccions entre els membres dels grups, per convertir-los en equips, i compartim amb els nostres estudiants la capacitat d'ensenyar, els oferirem la possibilitat també que puguin aprendre ensenyant.

La societat actual reclama que tots i cadascun de nosaltres aprenguem al llarg de les nostres vides. Però si volem construir una societat democràtica i sostenible del coneixement tots haurem d'aprendre, però també haurem d'ensenyar. Com ja passa en l'aprenentatge informal potenciat per les tecnologies digitals en xarxa.

¹ David Duran és professor del Departament de Psicologia de l'Educació de la UAB i coordinador del Grup de Recerca sobre Aprentatge entre Iguals (<http://grupsderecerca.uab.cat/grai/>). Els seus darrers llibres són *Aprensenyar. Evidències i implicacions educatives d'aprendre ensenyant* (Horsori, 2016) i *Using Peer Tutoring to Improve Reading Skills* (Routledge, 2016).

A la Institució Cultural del CIC i, concretament, a l'Escola de Batxillerats, tenim la sort de comptar cada curs amb la presència de Joan Manuel del Pozo, que ofereix a l'alumnat i al professorat una bona estona amb les seves reflexions, les seves paraules sàvies i la seva presència propera i optimista. Aquest curs passat, vam tenir la doble sort de poder-lo escoltar de nou a l'acte inaugural de la III Escola d'Estiu.

Joan Manuel del Pozo és doctor en filosofia per la Universitat de Barcelona; professor titular de filosofia de la Universitat de Girona; membre de la Junta Directiva de la Societat Catalana de Filosofia des del 2002; membre del Grup de Recerca de Filosofia de la Càtedra Ferrater Mora, grup de recerca consolidat de la Generalitat; membre de l'Observatori d'Ètica Apli-

cada a la Intervenció Social, del Campus Arnau d'Escala, des del 2004, i director des del juny del 2013. Actualment és Síndic de la Universitat de Girona a proposta del rector i per acord del Consell Social.

Té una obra publicada molt extensa i diversa, centrada bàsicament en quatre mots clau, com diu ell mateix: educació, filosofia, política i universitat. Nosaltres ens centrarem en un llibre titulat *Educacionari. Una invitació a pensar i sentir l'educació través de seixanta conceptes*, sobre el qual l'editor (Edicions 62) fa la ressenya següent:

"Aquest llibre ens proposa pensar l'educació com un compromís i sentir-la com un gust. Té el propòsit d'estimular els docents, les famílies i els més